

УДК 323.28

Целуйко М.Є.

Харківський національний  
університет імені В.Н. Каразіна

## ЗОВНІШНЯ СТРАТЕГІЯ ІДІЛ. ЧАСТИНА 2

*Досліджуються основні напрями і методи зовнішньої діяльності ІДІЛ, які вона реалізує від початку проголошення халіфату. Визначаються загальна стратегія і пріоритетність дій на зовнішніх територіях ІДІЛ на підставі аналізу ситуації у кожному з восьми публічно оголошених зовнішніх вілаятів (провінцій). Розкривається політика ІДІЛ на зовнішніх територіях, а також схожі риси і специфічні особливості кожного вілаяту.*

**Ключові слова:** *Ісламська держава Іраку і Леванту, вілаят, зовнішня діяльність.*

Целуйко М.Є.

## ВНЕШНЯЯ СТРАТЕГИЯ ИГИЛ. ЧАСТЬ 2

*Исследуются основные направления и методы внешней деятельности ИГИЛ, которые оно реализует, начиная с провозглашения халифата. Определяются общая стратегия и приоритетность действий на внешних территориях на основе анализа ситуации в каждом из восьми публично провозглашенных вилайатов (провинций). Раскрывается политика ИГИЛ на внешних территориях, а также схожие черты и специфические особенности каждого вилаята.*

**Ключевые слова:** *Исламское государство Ирака и Леванта, вилаят, внешняя деятельность.*

Tseluyko M.

## ISIL'S EXTERNAL STRATEGY. PART 2

*The main directions and methods of ISIL's external activity being implemented since chaliphate proclamation are examined in the article. General strategy and priority of activities at the external territories are defined based on each of eight publicly proclaimed wilayats (provinces) internal situation. Expands ISIL's policy on foreign territories and similarities and specific characteristics of each wilayat.*

**Key worlds:** *Islamic state of Iraq and the Levant, wilayat, external activity.*

Значними для зовнішньої діяльності ІДІЛ є вілаяти на території Ємену, Саудівської Аравії та Алжиру, які увійшли до перших п'яти публічно оголошених (у листопаді 2014 р.) зовнішніх провінцій. Проте сьогодні вони є мало активними через низку проблем, з якими зіткнулися бойовики у кожній з цих країн. Розглянемо кожну з них. Ємен є географічно зручною для ІДІЛу територією, оскільки розташований на Аравійському півострові поряд із найважливішими для мусульман у символічному плані місцями Меккою та Мединою, а також на узбережжі Червоного моря, що недалеко від вілаятів у Єгипті та Лівії. У символічному плані

територія зручна, оскільки тут триває збройна боротьба між шіїтами і сунітами, що для ІДІЛ є одним із найважливіших завдань. До того, ж як і в Лівії, тут наявна громадянська війна, внаслідок якої залишаються неконтрольовані центральною владою території, спірні території, за які можна боротися. Проте суттєвою проблемою ІДІЛ у Ємені стала діяльність конкурентної терористичної організації «аль-Каїди на Аравійському півострові» (АКАП). Вона є найбільш активним філіалом аль-Каїди, контролює частину території Ємену і діє тут з 2009 р.

Збройні атаки ІДІЛ почала проводити в Ємені з березня 2015 р., вони здебільшого спрямовані проти цивільних об'єктів, пов'язаних з шіїтським рухом (мечеті, готелі, житлові та адміністративні будинки). Власною активністю і фінансуванням

бойовики вілайяту Ємен залучили до свого боку новобранців, частину членів АКАП нижньої та середньої ланок [1]. Проте вже у грудні 2015 р. у вілайяті Ємен стався розкол, коли близько ста його членів, в тому разі військових і релігійних лідерів, публічно виступили проти єменського губернатора ІДІЛ (валі), звинувативши його у порушенні Шаріату щодо нападів на мечеті та цивільних осіб. ІДІЛ відмовилася міняти губернатора і звинуватила цю групу у порушенні байя (клятви вірності «халіфу») [2]. Частина з них повернулася до АКАП. Сьогодні, на думку аналітика з арабських країн М. Хортон, вілайят Ємен поступається силі АКАП [3]. Це проявляється у фінансовому, кадровому, організаційному, територіальному та бойовому напрямках. Організаційна структура цього вілайяту не дуже чітка, вона включає у себе принаймні сім так званих «суб-вілайятів». Це групи, які відзначилися нападами у різних регіонах Ємену. Кадровий склад вілайяту Ємен також є приблизним і включає колишніх єменських членів АКАП, іноземців, переважно саудівців, і місцевих мешканців. Не дивлячись на відсутність публічної заяви, губернатором (валі) вілайяту, як вважає експерт з Близького Сходу Грегорі Джонсен, був призначений Абу Білал аль-Харбі – саудівський учений з ісламського права, відомий як гарний рекрутер [4]. Але його повноваження і авторитет серед членів вілайяту залишаються не з'ясованими.

ІДІЛ завжди приділяв увагу активній пропаганді, і Ємен тут не є виключенням. Вілайят транслює фото і відеоматеріали з різноманітних місцевих тем для популяризації свого фронту. Хоча повідомлення змінюються, на думку міжнародного аналітика з питань безпеки Б. Перкінса, уся відео-продукція зберігає стиль ІДІЛ та високу якість пропаганди [5]. Не дивлячись на це, присутність ІДІЛ в Ємені завжди була обмеженою, в бойовому сенсі вони концентрувалися на окремих яскравих терактах, а не на повноцінних бойових діях. Це може бути наслідком недостатності кадрів і фінансів. Той факт, що бойовики з Ємену тренуються на базах у Лівії та Сінаї, свідчить про недостатність тренувальних баз у самому Ємені та більші внески, які робить ІДІЛ у ці дві провінції. Через лідерство АКАП Ємен розглядається як перспективна територія, але в більш віддаленому майбутньому.

Щодо Саудівської Аравії, то тут активність відповідного вілайяту є ще

меншою, структура ще невиразнішою. Вілайят було проголошено через його символічну значущість, але великими успіхами він не відзначився. Структурно він поділяється на вілайят Неджд і вілайят Хіджаз, які періодично проводять терористичні акти проти сил безпеки Королівства та переважно шіїтських мечетей. Згідно з окремими відео у Твіттері, можливо допустити наявність певної координації дій між вілайятом Неджд і єменськими вілайятами в напрямі спільних тренувань і синхронному проведенні акцій [5]. Але загалом цей філіал ІДІЛ лишається незначним.

Ще одним із перших проголошених зовнішніх провінцій ІДІЛ став «вілайят Алжир» або «вілайят аль-Джазаїр». У вересні 2014 р. один із лідерів Аль-Каїди в ісламському Магрибі (АКІМ) проголосив клятву вірності ІДІЛ та з групою бойовиків вийшов зі складу АКІМ [6]. Вони створили нову групу «Джунд аль-Халіфат» («Солдати Халіфату»), яка пізніше буде перетворена на вілайят аль-Джазаїр. Свою діяльність група почала з гучного теракту, але подальші події значно знизили перспективність ІДІЛ в Алжирі. Вже через місяць після проголошення вілайяту (у грудні 2014 р.) її лідера було вбито силами алжирської армії, а у травні 2015 р. в результаті рейду сил безпеки ліквідовано більшість членів групи, включаючи п'ятьох з шести її лідерів. Після цього розмір групи став вимірюватися кількома особами. За таких умов ІДІЛ звертається до інформаційної стратегії впливу, щоб відновити свої сили в країні. Свою увагу вона сконцентрувала на пропаганді власної популярності в Алжирі, створюючи ілюзію масового дезертирства з рядів АКІМ. На думку аналітика з проблем безпеки Н. Барра, в такий спосіб ІДІЛ розраховує надати імпульс процесу перетворення цього міфу на реальність [7]. Для цього протягом травня-вересня 2015 р. у соціальних мережах були опубліковані заяви чотирьох груп, що переходили зі складу АКІМ до «вілайяту аль-Джазаїр». Причому з кожною наступною заявою повторювалися попередні заяви і відповідні коментарі [7]. Такий багаторазовий повтор складав ілюзію масовості.

Хоча ці групи були невеликі і з часу приєднання не провели жодної атаки, дві з них взагалі не були активними протягом кількох років. Натомість АКІМ після відносного затишшя збільшила свою активність, демонструючи всім бажаючим

дезертирувати свою силу. Також вона проводить пропагандистську кампанію, спрямовану на дискредитацію ІДІЛ звинувачуючи її у розколі мусульман. Отже, в той час як Алжир став однією з перших країн за межами Сирії та Іраку, де ІДІЛ встановила свою присутність, два фактори завадили їй закріпити свої успіхи і подальше поширення. По-перше, це спротив більш сильної АКІМ, по-друге, алжирської армії. Це поки що зводить її активність до нуля, навіть не дивлячись на використання звичної пропагандистської стратегії перебільшення.

Подальше збільшення кількості зовнішніх провінцій відбулося з січня 2015 р. і включило частини територій Афганістану й Пакистану, Нігерії, Північного Кавказу. Це було пов'язано, по-перше, із загальною прийнятою ІДІЛ орієнтацією на побудову всесвітнього халіфату, зі стратегією на поширення зовнішньої присутності, по-друге, з опанованою ІДІЛ пропагандистською стратегією широкої демонстрації власної популярності, перебільшенням успіхів для залучення нових прибічників, по-третє, з наявністю внутрішніх умов для існування на цих територіях (наявність соціальної бази, групи з досвідом збройної боротьби, відсутність контролю з боку державної влади, наявність особистих зв'язків та інші), а також з неодноразовими клятвами вірності до аль-Багдаді, що давали бойовики на цих територіях.

Зазвичай цим клятвам передувало відвідування окремими бойовиками Сирії або Іраку і налагодження особистих зв'язків з членами ІДІЛ. А після їхнього повернення – пропагандистська, вербувальна діяльність від імені ІДІЛ на своїх територіях. У ситуації з вілайятом Хорасан так і відбувалося: у вересні 2014 р. представники ІДІЛ відвідали Пакистан та зустрілися з бойовиками «Техрік-і-Талібан» (пакистанські таліби), у жовтні один із командирів афганських талібів відвідав Сирію, після чого почав вербувальну діяльність в афганських провінціях Гільменд і Фарах. Водночас у прикордонних районах Пакистану і Афганістану почали розповсюджуватися листівки, прапори, агітаційні матеріали на підтримку ІДІЛ із закликами приєднуватися до аль-Багдаді. У тому ж місяці шість командирів середньої ланки Техрік-і-Талібану дезертували з організації і публічно дали клятву вірності ІДІЛ. У січні до них приєдналися інші командири з прикордонних афганських і пакистанських провінцій і був назначений лідер групи – колишній представник пакистанських

талібів Хафіз Хан Саїд. 25 січня 2015 р. офіційний представник ІДІЛ Абу Мухаммед аль-Аднані оголосив про прийняття клятви і створення вілайяту Хорасан (історична назва територій Афганістану, Пакистану, частини Ірану та середньої Азії). Губернатором став Хафіз Хан Саїд. Група закріпилася в афганській провінції Наргархар, почала проводити теракти проти афганських сил безпеки, поширювати пропагандистське радіомовлення серед місцевого населення, знищувати макові поля. Також вілайят Хорасан був представлений у афганських провінціях Гільменд і Фарах. Значно збільшило його кількість приєднання у серпні 2015 р. Ісламського руху Узбекистану (ІДУ), який був традиційним союзником афганських талібів і базувався у провінції Забуль. Отже за півроку вілайят Хорасан досяг значних успіхів у розширенні і консолідації сил переважно у південно-східних і південних регіонах Афганістану. Однак така активна діяльність наштовхнулася на не менш активний спротив з боку, по-перше, афганського Талібану і, по-друге, державних сил безпеки і військового контингенту США в країні. Це протистояння привело до ліквідації багатьох лідерів і бойовиків вілайяту. Особливо значним ударом по вілайяту стало знищення Талібаном ІДУ як організації, частину бойовиків якої було вбито, частина перейшла до Талібану. Після ліквідації ІДУ у грудні 2015 р. Талібан наступає на вілайят в Наргархарі і змушує його залишити окремі райони. Відхід вілайяту Хорасан у Наргархарі прискорює ще й розпочатий у січні 2016 р. наступ афганської армії підкріпленої американськими військовими. В результаті вілайят втратив більшість контрольованої ним території, залишившись у трьох регіонах провінції Наргархар і представлений окремими невеликими групами в інших районах, не здатними сьогодні відвойовувати будь-яку територію. Частина бойовиків, які дезертували з Талібану, повернулася назад. Таке зворотне дезертирство, провали на полі бою, втрата території і союзників свідчать про нерівні сили між вілайятом Хорасан і Талібаном і дають зрозуміти, що таліби являють собою серйозну перешкоду на шляху розширення ІДІЛ в Афганістані.

Інші дві країни можна віднести до більш далекого для ІДІЛ зовнішнього кола, але все ж не настільки, щоб ігнорувати їхню прихильність. Нігерія розташована у Західній Африці. Через наявність великої кількості конфліктуючих етнолінгвістичних

груп (близько 500) для цієї федеративної країни характерні етноконфесійна, релігійна напруга і насилля. На півночі країни проживає мусульманське населення, а південь заселений християнами. Вони складають приблизно однакові частки від усього населення. Дванадцять північних мусульманських штатів більшою чи меншою мірою ввели у своє законодавство норми шариату. Саме там у 2002 р. під впливом ваххабізму і з'явилася відома сьогодні терористична група Боко Харам («Західна освіта заборонена» або за іншою назвою «Прибічники Суни для поширення і джихаду»). Вона веде збройну боротьбу проти християн і прагне встановлення законів Шариату у всій країні як протидію західному впливу. Виступає проти вестернізації нігерійського суспільства і концентрації багатств у невеликої групи політичної еліти, переважно на християнському півдні. Наприкінці 2014 р. група контролювала територію у кількох штатах Нігерії і окремих районах Камеруну (50 тис. км<sup>2</sup>), на якій вона оголосила у серпні 2014 р. халіфат на кшталт сирійського, оголошеного двома місяцями раніше [8]. Це може розцінюватися як наслідування діяльності ІДІЛ та ідеологічна схожість між ними. Водночас Боко Харам звинувачувалася у зв'язках з філіалом аль-Каїди у ісламському Магрибі (АКІМ). Багато дослідників та офіційних джерел вказували на спільні напади, навчання, матеріальну допомогу [9], проте офіційно центральна аль-Каїда ніколи не приймала Боко Харам у якості партнера. У своїй діяльності нігерійці відрізнялися великою активністю, масштабними збройними акціями, які виходили за межі держави на сусідні території, захопленням заручників, терактами, знищенням цілих сіл, зіткненнями зі збройними силами країни. В результаті кількість жертв цієї організації оцінюється десятками тисяч, а біженців – мільйонами.

У березні 2015 р. після суттєвої поразки від об'єднаних армій західноафриканських країн (Камеруну, Нігеру, Чаду та Нігерії) Боко Харам звернулася з клятвою вірності до ІДІЛ. Цю акцію було розцінено як слабкість організації та її потребу у зовнішньому спонсорстві. ІДІЛ прийняла клятву, оголосивши вілайт Західна Африка і діючий лідер групи Абубакар Шекау лишився у якості валі провінції. До 2015 р. у 85 % насильницьких акціях (в тому разі й терористичних) використовувалася вогнепальна або холодна зброя. Тоді як лише 5 % приходилося на використання вибухів і

самогубців [10]. Після 2015 р. тактика організації дещо змінюється. Вона починає більше проводити терактів за допомогою вибухів і шахідів. У 2013 р. Боко Харам провела 35 вибухів, в результаті яких загинули 107 осіб. У 2015 р. було вже 156 вибухів, які вбили 1638 осіб. Майже дві третини від усіх вибухів в 2015 р. були здійснені самогубцями [11]. Вона поєднує напади на армійські частини (Нігерії, Камеруну, Чаду), відвойовування втраченої території і проведення терактів. При цьому об'єктами останніх часто стали виступати саме мусульмани. Така стратегія боротьби збігається з діяльністю ІДІЛ. Більше того, кількість жертв і жорстокість нападів Боко Харам іноді перевищували аналогічні характеристики ІДІЛ [10]. Що стосується мети організації, то тут не акцентується на глобальному контексті, а зберігаються суто внутрішні цілі, що були поставлені від початку, хоча поширилася нерозбірливість об'єктів нападу і дещо збільшилася кількість нападів на території сусідніх держав (з 8 до 25%) [11].

2016 р. став періодом поступового зниження активності вілайату. Згідно з даними Університету Джона Хопкінса, найнижчий квартальний показник був у другому кварталі 2016 р. [12]. А у серпні ІДІЛ вирішив замінити валі провінції (фактично лідера) на іншого представника цієї організації Абу-Мусаба аль-Барнаві. Ця зміна керівництва викликала розподіл Боко Харам на дві фракції (про-Барнаві, яка поєднує себе з ІДІЛ, та про-Шекау, яка повернула собі стару назву – Боко Харам), поділ контрольованої території, збройні зіткнення між фракціями. Проте, не дивлячись на заяви нігерійської влади про знищення Боко Харам, теракти проти щодо мирного населення та напади на поліцію продовжуються. Жертвами цих дій стають переважно мусульмани, що свідчить про відсутність змін у стратегії організації, збереження зв'язку з ІДІЛ. Отже, Боко Харам для ІДІЛ є, з одного боку, зручною організацією, оскільки вій є широка соціальна база (а, відповідно, і перспективи подальшого існування), контрольована територія (з можливістю її розширення), низька цінність людського життя (практика проведення масштабних жорстоких акцій), сприйняття салафітської ідеології у трактуванні ІДІЛ з подальшими відповідними стратегіями і методами дій, сприятливі соціальні, економічні, політичні умови для подальшого існування терористів. З іншого боку, є певна

територіальна й етнічна віддаленість: тут немає помітної присутності джихадистів з інших країн (не влаштовуються навчальні табори, не залучаються іноземні бойовики ІДІЛ до проведення терактів), нігерійців не зафіксовано серед іноземного складу ІДІЛ у будь-якій країні, тобто вони орієнтовані на суто внутрішню діяльність і мають зовнішні контакти з бойовиками з сусідніх країн. Тому ІДІЛ сприймає цей вілайт як територію другого значення, яка необхідна для поширення своєї справи, для пропагандистської роботи, проте не настільки важлива, щоб витратити на неї свої ресурси, яких дедалі меншає.

Останнім оголошеним вілайтом ІДІЛ став вілайт Кавказ. На цій території з 2007 р. діє терористична сепаратистська організація «Імарат Кавказ», яка за устроєм імітує державне утворення. Вона оголосила свій територіальний устрій (5 вілайтів), керівні виконавчі, радні і судові органи, а також має бойові структури. Лідером (аміром) цього утворення став відомий терорист Доку Умаров [13]. З 2007 р. організація провела кілька масштабних терактів, але високою активністю не відзначилася, більше того, на певні періоди оголошувалася мораторій на атаки проти мирного населення, заборонялися самопідриви. Організація була фрагментована, про що свідчать внутрішні конфлікти, а після загибелі лідера Доку Умарова на початку 2014 р. ці процеси посилювалися [14]. Вперше про вірність ІДІЛ у листопаді 2014 р. заявив у відеозверненні один із дагестанських командирів середньої ланки, згодом цю клятву повторив лідер загалом дагестанського вілайту «Імарату Кавказ». Ці заяви посилили розкол у рядах бойовиків організації, почало поширюватися дезертирство, тому їм було заборонено співпрацювати з представниками ІДІЛ. Але вже у червні 2015 р. після загибелі верховного лідера «Імарата Кавказ» увесь склад організації оголосив клятву вірності ІДІЛ, яка тоді ж і була прийнята аль-Багдаді і проголошено створення вілайту Кавказ. Лишилася лише одна невелика група прибічників «Імарату» навколо нового лідера. На сьогодні «Імарат Кавказ» розпався і не діє як єдина організація. Його повністю витіснив ІДІЛ. Лідером цього вілайту став дагестанський командир. Проте у лавах бойовиків Північного Кавказу по суті відбулася лише зміна вивіски і верховного керівництва, що мало вплинуло на їхню активність. Серйозних масштабних акцій у дусі ІДІЛ

проведено не було, напади на поліцію є епізодичними

Для ІДІЛ значення цієї території (як і Нігерії) є другорядним. Не дивлячись на велику кількість в Сирії бойовиків з Росії, вже у вересні аль-Багдаді закликав потенційних бойовиків боротися проти російських сил, а не їхати до Сирії [15]. Це свідчить про нестачу кадрів або їхню неефективність в самому вілайті Кавказ. Однак будь-яку реальну допомогу вілайту ІДІЛ не надає, обмежуючись порадами. З точки зору поширення пропаганди, демонстрації своїх успіхів у різних країнах, підтримки зв'язків з однією з найчисельніших іноземних груп у своїх лавах, вілайт Кавказ є корисним. Проте існує ментальна, історична відмінність між населенням Близького Сходу і вихідцями з пострадянського простору. До того ж цей вілайт не контролює ніякої території, не має ресурсів, що могли б зацікавити ІДІЛ, і має в якості супротивника достатньо сильну державу. За цих умов ІДІЛ не готовий вкладати більше ресурсів, аніж поради, у боротьбу за цей вілайт. Тут більше небезпеку являють скоріше ті досвідчені бойовики, які можуть повернутися з війни у Сирії та Іраку.

Таким чином, можна сказати, що ІДІЛ закріплюється в країнах з нестабільною владою, наявністю громадянської війни, проте має конкурента – аль-Каїду, яка теж присутня у таких країнах набагато раніше і має власних прибічників. Якщо є слабка політична влада та перевага на боці ІДІЛ, то така територія має перспективний статус. Проте ІДІЛ не залишає зовнішніх місць боротьби, сподіваючись на успіхи й на інших територіях. Більше того, вона розширює кількість точок боротьби, а отже потенційних вілайтів. У зовнішній діяльності, на відміну від аль-Каїди, ІДІЛ позиціонує себе як держава і намагається привести свої зовнішні частини до єдиного образу. Для цього використовує переважно активну інформаційну діяльність, встановлює якомога одноманітні керівні структури, контролює розподіл фінансів, інших важливих ресурсів, контролює бойову активність (цілі, методи), реалізує де можливо певні державні функції (соціальна, економічна допомога, підтримання порядку, боротьба зі злочинністю). Однак зусилля ІДІЛ з розширення організації у зовнішньому напрямі часто зазнають невдачі. На деяких театрах бойових дій ІДІЛ стикається з більш сильними джихадистськими організаціями (більшість з них філіали аль-Каїди), що чинять спротив спробам внести ворожнечу і дезертирство.

Також ІДІЛ нашоувхується на сили державної безпеки, що прагнуть ліквідувати афільювані з ІДІЛ групи ще до того, як вони закріпляться.

Мало які з вілаетів реально контролюють територію, що важливо для ІДІЛ, (це Лівія, Західна Африка, подекуди Сінай). Однак контрольована територія повинна бути ще географічно і ментально близькою, чого немає у вілаету Західна Африка, і це знижує його значення не дивлячись на наявність території. Більшість вілаетів – це не території, а терористично-повстанські організації, створені приблизно за одним сценарієм, що відрізняються більшою чи меншою активністю. А отже, мають різні шанси на подальше закріплення і взагалі існування. Частина з них була оголошена не в останню чергу і з пропагандистською метою і, окрім інформаційної, ніякої підтримки не одержує (вілаети Кавказ, Саудівська Аравія, Алжир, зараз і Нігерія). Це швидше символічні вілаети. Дві провінції (Хорасан і Ємен) зіткнулися з надто потужним протистоянням з боку інших бойових організацій. Відношення ІДІЛ до них стратегічно непевне, до них є увага, проте вкладання ресурсів залежатиме від подальшого розвитку подій у них. Зрештою лишилися два вілаети, що реально мають значення для ІДІЛ – це Лівія і Сінай, і в які вкладаються ресурси і, можливо, є певні довгострокові розрахунки з їхнього використання.

На сьогоднішній день, однак, проблеми з розширення ІДІЛ часто проходять непоміченими, оскільки організація ефективно маскує свої слабкі сторони і проєцирує зображення сили через свою пропаганду. В цьому вона досягла значних успіхів, що може стати предметом для подальшого дослідження.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Aboudi Sami. In Yemen chaos, Islamic State grows to rival al Qaeda [Електронний ресурс] / S. Aboudi – Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/us-yemen-security-islamicstate-insight-idUSKCN0PA1T920150630>
2. Roggio Bill. More Islamic State members reject governor of Yemen Province [Електронний ресурс] / B. Roggio // The Long War Journal. – 2015. – Режим доступу: <http://www.longwarjournal.org/archives/2015/12/more-islamic-state-members-reject-governor-of-yemen-province.php>
3. Horton Michael. AQAP in Southern Yemen: Learning, Adapting and Growing [Електронний ресурс] / M. Horton // Terrorism Monitor. – 2016. – Volume: 14, Issue: 20, p. 7-11. – Режим доступу: [https://jamestown.org/wp-content/uploads/2016/10/TM\\_Vol\\_14\\_Iss\\_20.pdf](https://jamestown.org/wp-content/uploads/2016/10/TM_Vol_14_Iss_20.pdf)
4. Johnsen Gregory D. This Man Is The Leader In ISIS's Recruiting War Against Al-Qaeda In Yemen [Електронний ресурс] / G. D. Johnsen: Режим доступу: [https://www.buzzfeed.com/gregorydjohnsen/this-man-is-the-leader-in-isis-recruiting-war-against-al-qaed?utm\\_term=.org8ezXk0#.xf7obQDEZ](https://www.buzzfeed.com/gregorydjohnsen/this-man-is-the-leader-in-isis-recruiting-war-against-al-qaed?utm_term=.org8ezXk0#.xf7obQDEZ)
5. Perkins Brian M. Wilayat al-Yemen: The Islamic State's New Front [Електронний ресурс] / B. M. Perkins: Terrorism Monitor. – 2015. – Volume: 13 Issue: 16. p. 7-9. – Режим доступу: [https://jamestown.org/wp-content/uploads/2015/08/TerrorismMonitorVol13Issue16\\_03.pdf](https://jamestown.org/wp-content/uploads/2015/08/TerrorismMonitorVol13Issue16_03.pdf)
6. Algeria's al-Qaeda defectors join IS group [Електронний ресурс]: Al Jazeera. – 2014. – Режим доступу: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/algeria-al-qaeda-defectors-join-group-201491412191159416.html>
7. Barr N. If at first you don't succeed, try deception: the Islamic state's expansion efforts in Algeria [Електронний ресурс] / N. Barr: Terrorism Monitor. – 2015. – Volume: 13. – Issue: 22. – p. 8-11. – Режим доступу: [https://jamestown.org/wp-content/uploads/2015/11/TerrorismMonitorVol13Issue22\\_03.pdf](https://jamestown.org/wp-content/uploads/2015/11/TerrorismMonitorVol13Issue22_03.pdf)
8. Blair David. Boko Haram is now a mini-Islamic State, with its own territory [Електронний ресурс] / D. Blair: The telegraph. – 2015. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocan/nigeria/11337722/Boko-Haram-is-now-a-mini-Islamic-State-with-its-own-territory.html>
9. Brock Joe. Special Report: Boko Haram - between rebellion and jihad [Електронний ресурс] / J. Brock: Reuters. – 2012. – Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/us-nigeria-bokoharam-idUSTRE80UOLR20120131>
10. Global Terrorism Index [Електронний ресурс] // Institute for Economic and Peace. – December 2014. – p. 19. – Режим доступу: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/04/Global-Terrorism-Index-Report-2014.pdf>
11. Global Terrorism Index [Електронний ресурс] // Institute for Economic and Peace – December 2016. – p. 27. – Режим доступу: [http://www.Visionofhumanity.org/sites/default/files/Global%20Terrorism%20Index%202016\\_0.pdf](http://www.Visionofhumanity.org/sites/default/files/Global%20Terrorism%20Index%202016_0.pdf)
12. Charting Boko Haram's Rapid Decline [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://warontherocks.com/2016/09/charting-boko-harams-rapid-decline/>
13. Имарат Кавказ [Електронний ресурс] // Кавказский узел. – Режим доступу: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/158730/>
14. Vatchagaev Mairbek. Caucasus Emirate and Islamic State Split Slows Militant Activities in North Caucasus [Електронний ресурс] / M. Vatchagaev // Eurasia Daily Monitor. – 2015. – Volume: 12. – Issue: 29. – Режим доступу: <https://jamestown.org/program/caucasus-emirate-and-islamic-state-split-slows-militant-activities-in-north-caucasus-2/#.VOKW5vmUe4Y>
15. Paraszczuk Joanna. IS's North Caucasus Affiliate Calls For Recruits To Join It In Daghestan [Електронний ресурс] / J. Paraszczuk: – Режим доступу: <http://www.rferl.org/a/islamic-state-north-caucasus-affiliate-call-for-recruits-daghestan/27285024.html>